

ПРАВОВИЙ ІДЕАЛІЗМ: ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Останні тридцять років українське суспільство перебуває у стані перманентного реформування: перебудова, демократизація, приватизація, розбудова незалежної держави, спроба реформування всіх галузей суспільного життя у різний спосіб, два майдани, євроінтеграція. Всі вказані спроби реформування були по-своєму неуспішними. Тому надзвичайно актуальною для юридичної науки залишається проблема правових основ ефективного реформування, виявлення перешкод, у тому числі і у суспільній свідомості. Однією із таких перешкод вважаємо правовий ідеалізм.

Правовий нігілізм є достатньо поширеним та дослідженим явищем. Але на противагу правовому нігілізму існує правовий ідеалізм, явище не менш поширене, але мало досліджене. Ідеалізм у цьому словосполученні означає ідеалізацію, відрив від дійсності, наївність.

Правова свідомість українського суспільства залишається неоднорідною, деформованою, сумбурною. Тут поєднуються застарілі стереотипи, що є пережитками радянського минулого, та новітні правові цінності та тенденції, поспіхом запозичені у західних країнах. Для української правової свідомості за відсутності поваги до закону характерне переконання: «Закон може все». Як наслідок, еkleктична правова свідомість, що поєднує тотальний правовий нігілізм із наївним правовим ідеалізмом. Обидва явища є показниками правового безкультур'я. Правовий нігілізм характеризується ігноруванням, свідомим порушенням законів, а правовий ідеалізм прагне надати нормам закону чудодійної сили, здатної вирішити всі проблеми. Масова свідомість, уражена правовим ідеалізмом вимагає прийняття все нових і нових законів, які мають регламентувати найдрібніші прояви людського життя. Коріння правового нігілізму та правового ідеалізму лежать у незрілій правосвідомості,

дефіциті правової культури, тобто є різними сторонами однієї проблеми. Зовнішньо правовий ідеалізм менше помітний, але від того не менш деструктивний.

Сама ідея принципів змін у суспільстві за допомогою виключно мудрих законів (що є проявом правового ідеалізму) є дуже давньою, належить ще Платону. Успадкували цю ідею французькі просвітники. Яскравим прикладом правового ідеалізму у Радянському Союзі була перебудова, наслідком якої стало розчарування в законах, правовий скепсис. Адже ще римські юристи стверджували: «закон, що не діє, гірше, ніж його відсутність».

Наслідком правового ідеалізму є розрив між законами та можливістю їх реалізації. Яскравим прикладом такого розриву є соціальне законодавство України, адже значна кількість норм національного соціального законодавства об'єктивно не може бути реалізована навіть в умовах країни з розвинутою економікою, а для країни із недостатнім рівнем економіки такі високі соціальні стандарти є показником правового ідеалізму.

Стаття 3 Конституції України наголошує: «Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». При буквальному тлумаченні цієї норми виходить, що конституція постулює індивідуалізм, домінування приватного над загальним, підлеглість інтересів держави інтересам особи.

Не можна за допомогою самих правових засобів побороти бідність, злочинність, корупцію. Правові засоби мають використовуватися у сукупності із економічними, політичними, моральними, культурними, лише так вони можуть забезпечити результат.

Особливо гостро в Україні стоїть проблема правореалізації та правозастосування. Ш. Монтеск'є писав: «коли я відправляюся до іншої країни, я цікавлюся не тим, чи гарні там закони, а тим, як вони реалізуються» [1, 274]. Інший класик наголошував: «Створюйте як можна менше законів, а слідкуйте за їхнім виконанням!» [2, 79].

Законодавці, усвідомлюючи незначний вплив нормативних актів на ситуацію у суспільстві, намагаються втрутитися у безпосереднє управління державою. Виконавча влада, у свою чергу здійснює експансію у галузь законодавства, створюючи акти під щоденні потреби управління. Виникає питання: що має передувати – створення суспільних умов або формальне прийняття законів? Чи має юридична норма випереджати суспільні відносини, чи виключно відображати їх? На жаль, поширеною практикою є прийняття законів не з метою реального впливу на суспільні відносини, а задля зняття незадоволення та напруженості у суспільстві, особливо у соціальній сфері. На наше глибоке переконання, прийняття законів, які не забезпечені реальним фінансуванням, наносять шкоду правосвідомості людей.

Є і інший підхід до правового ідеалізму. Так, В.В. Сорокін зазначає: «декларування правових ідеалів можна визнати припустимим...у якості варіанта правового ідеалізму. Поміркований правовий ідеалізм підтримує повагу до права, розкриває резерви творчої активності суб'єктів правової діяльності» [3].

Але на наше переконання, реформування всіх сфер життєдіяльності у сучасній Україні потребує реальної правової основи. Необхідне чітке усвідомлення можливостей нормативно-правових актів та методів їх втілення у життя. Таким чином, для успішної модернізації українського суспільства слід працювати над подоланням як правового нігілізму, так і правового ідеалізму.

Література

1. Монтескьє Ш. О духе законов / Ш. Монтескьє. — М. : Мысль, 1999. — 672 с.
2. Локк Дж. Два трактата о правлении / Дж. Локк. Соч. В 3-х т. Т. 3. — М. : Мысль, 1988. — 668 с.
3. Правовая система России в условиях глобализации и региональной интеграции: теория и практика / Балытников В.В., Баранова М.И., Белов Г.В., Буянкина С.В., и др.; Под ред.: Поленина С.В., Скурко Е.В. — М.: Формула права, 2006. — 558 с.